POVILIŠKĖS PILKAPYNAS

Valdemaras ŠIMĖNAS

2004 m. VU ekspedicija pradėjo Poviliškės pilkapyno (Ignalinos r., A 1545) archeologinius tyrinėjimus. Buvo ištirtas vienas kvartalinės linijos ardomas pilkapis pilkapyno Š dalyje. Iš viso ištirtas 115 m^2 plotas. Tyrimus finansavo KVAD pagal apardytų ir ardomų archeologinių vietų tyrinėjimų programą.

Poviliškės pilkapynas yra žinomas nuo seno ir minimas archeologinėje literatūroje. Kartais jis vadinamas Ignalinos vardu (žr. *LAA*, V., 1977, t. III, p. 91; *Kultūros paminklų enciklopedija. Rytų Lietuva*, V., 1996, t. I, p. 156) (ten suminėtos žvalgomųjų ekspedicijų ataskaitos ir pagrindinė literatūra). 1958 ir 1973 m. pilkapyną žvalgė MA LII ekspedicijos, o 1976 ir 1985 m. – MMT.

Poviliškės pilkapynas, vadinamas Kuronais, yra apie 1,3 km į PR nuo Ignalinos–Zarasų ir Naujojo Daugėliškio kelių kryžkelės, 0,7 km į P nuo Varnio ežero, 0,65 km į R nuo Balčio ežero, 0,4 km į PV nuo Ažušilės pilkapyno ir 30 m į ŠV nuo Lukštinio ežero, į Š nuo kelio iš Kalviasalio į Ignalinos–Zarasų kelių sankryžą. Jis yra Ignalinos miškų urėdijos, Ignalinos girininkijos, Vidiškių miško 94 kvartalo PR ir 101 kvartalo Š, ŠV dalyse. Saugoma 3,2 ha dydžio teritorija. T. Šidiškio sudarytame plane pažymėti 58 pilkapiai. Net 8 pilkapiai yra pažeisti kvartalinių linijų, todėl ateityje juos taip pat reikėtų ištirti. Be to, dalis pilkapių yra kasinėta senienų mėgėjų. Kelių pilkapių centre yra iškastos didelės duobės. Matyt, jas galima būtų susieti su tarpukario laikotarpio mėgėjiškais kasinėjimais. Literatūroje yra minima, kad 1933 m. pilkapyne 2 pilkapius yra kasinėjęs kažkoks M. Gluta. Abejuose pilkapiuose jis rado po 3 sudegintų mirusiųjų kapus. Dirbiniai pateko į VU Archeologijos muziejų (dabar LNM AR 155: 1–6) ir į Krokuvos archeologijos muziejų (kolekcija 8674). Krokuvos muziejuje kaip Ignalinos radiniai saugomi 2 pentiniai siauraašmeniai kirviai, peilis, antskydis, įmovinis ietigalis, geležinė sagtis. Radiniai būdingi VII–VIII a.

Pilkapiai pilkapyne išsidėstę padrika eile R–V kryptimi. Didesnė koncentracija yra centrinėje pilkapyno dalyje. Pilkapiai labai nevienodo dydžio. Dauguma jų – 0,6–1,5 m aukščio ir 8–15 m skersmens su duobėmis ar grioviais prie sampilo. Kelių pilkapių sampiluose matomi vainikų akmenys. Pora pilkapių pilkapyno Š dalyje yra abejotini. Jie yra labai maži, vos poros metrų skersmens. Didžioji pilkapyno dalis apaugusi senais beržais ir pušimis. Pilkapyno ŠR dalyje buvęs kirtimas apaugęs vien beržais.

2004 m. tirtas pilkapis yra miško kvartalo 102 Š dalyje (pagal T. Šidiškio planą – 15). Pilkapis 1 turi 9,5 m skersmens ir 0,9 m aukščio smėlio sampilą bei Š pusėje dvi duobes prie jo. Ant pilkapio sampilo augo 7 vidutinio storio beržai. Pilkapio PV dalis yra nustumta mineralizuojant kvartalinę liniją. Kvartaline linija dažnai važinėja mašinos. Iš R, PR ir PV pusių prie tiriamo pilkapio prigludę dar 3 pilkapiai. Gretimų pilkapių duobės šliejasi prie pat tiriamo pilkapio sampilo.

Tyrinėjimų metu buvo naudotas metalo ieškiklis, tačiau pilkapyje ir jo aplinkoje jokių metalinių dirbinių nerasta. Nukasus velėną ir pilką miško dirvožemio sluoksnį iki 10 cm gylio, atsidengė pilkapio sampilas, supiltas iš geltono smėlio. Sampile seniau buvo iškasta apie 1,1 m skersmens ir 0,45 m gylio dabar jau užslinkusi duobė, nesiekianti pilkapio pagrindo. Jos užpilde nieko nerasta. 0,7–75 m gylyje nuo

aukščiausio sampilo taško atsidengė 8–10 cm storio pilkšvesnio smėlio sluoksnis – pilkapio supylimo laikų žemės paviršius. Pastarasis sluoksnis šviesėja ir plonėja link pilkapio pakraščių ir nesiekia duobių. Ant šio pirminio žemės paviršiaus pilkapio centre buvo surasta smulkių degėsiukų ir pavienių degintinių kaulų koncentracija. Ji sudarė apie 3 m skersmens apskritą dėmę. Šiuos pavienius degintinius kauliukus įvardijome kaip *degintinį kapą 1*. Jokių įkapių kape nerasta. Dar du *degintiniai kapai* (*2 ir 3*) buvo įkasti į sampilo PR dalį vėliau. Kapų duobutės apie 40 cm skersmens, pjūvyje apskritos, nesiekiančios pagrindo. Įkapių šiuose kapuose taip pat nerasta.

Pilkapio sampilo pakraščiuose tuoj po velėna pradėjo dengtis dviejų duobių kontūrai. Jos gana didelės ir supo pilkapį iš Š pusės. Tarp duobių – 1 m pločio tarpas. Pirmoji duobė yra 4,5 m ilgio, 1,4 m pločio bei 0,45 m gylio, antroji – 4,3 m ilgio, 1,5 m pločio bei 0,5 m gylio. Duobėse yra degėsių, tačiau jie nesudarė aiškesnių koncentracijų. Degėsių kiek padaugėjo tik duobių dugne. Tirtame plote išryškėjo gretimų pilkapių duobių pakraščiai, tačiau jie tuokart nebuvo preparuojami.

Kadangi tyrinėjimų tikslas buvo galutinai ištirti pilkapį, kad jis vėliau netrukdytų miškininkams mineralizuoti kvartalinę liniją, jis nebuvo atgal supiltas. Aplinka buvo visiškai sulyginta. Sampilo žemės buvo išskleistos.

Pilkapynas skirtinas Rytų Lietuvos pilkapynų grupei ir preliminariai datuotinas viduriniuoju arba vėlyvuoju geležies amžiumi. Pilkapyno tyrinėjimus numatoma tęsti.

POVILIŠKĖ BARROW CEMETERY

In 2004 in the Poviliškė barrow cemetery (Ignalina district) one barrow was investigated. The barrow was 0.9 m high and had 9.5 m in diameter. At foot there were two pits. In the centre of the barrow a cremation containing no burial items was found. Two another cremation graves, also containing no items, had been dug into the barrow later. The investigated barrow is attributable to the East Lithuanian Barrow Group and preliminary datable to the Middle or the Late Iron Age.

PLIKIŠKIŲ PILKAPYNAS

Vykintas VAITKEVIČIUS

Plikiškių pilkapynas (AR 1129, Širvintų r.) yra į P nuo kaimo, Žaliosios girininkijos valstybinio miško 4 kvartalo PV dalyje, apie 0,2 km į PV nuo Musės upės kairiojo kranto, magistralinio dujotiekio R, o kelio Pajuodžiai–Bartkuškis P pusėje (30 pav.). Pilkapynas apima aukščiausią smėlingos aukštumos dalį ir jos P bei V papėdes. Toliau į V prasideda vietomis pelkėta žemuma. Prieškaryje žmonės pasakoję, kad Plikiškių pilkapiai esą švedų, kritusių kovose su lenkais, kapai.

XX a. 8-ajame dešimtmetyje pilkapyno teritorija tęsėsi toli į P–PV, apimdama ir smėlio kalveles, kurių kelios primena pilkapius. Vėliau pilkapyno teritorija buvo patikslinta ir įgavo ištęsto trikampio formą. Šioje teritorijoje dabar yra 9 labiau ar mažiau suplokštėję pilkapiai, į PR nuo teritorijos ribos yra dar 2 pilkapiai. Mažiausiai 5 pilkapius primenančios kalvelės yra į P nuo saugomos teritorijos. Pilkapių skersmuo svyruoja nuo maždaug 6 iki 7,5 m, aukštis – nuo 0,3 iki 0,6 m. Tik vienas pilkapis yra 10 m skersmens. Be to, prie 4 pilkapių pastebimos juos juosusių griovių žymės.